

ško spačen obraz, ki je poln zlobe in bolesti uróčen strmél v eno samo strahoto. En sam obraz, le ene oči, le ena usta: »Križaj ga!« Bratje so si bili pred Pilatom in bratje na Golgati.

Ali ko je odbila ura tretja, se je pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal. Grmeč se je razsula nóč pred njimi in v njih, pred njimi in v njih so grobovi pojoč oznanjali novo zarjo. Mrena je padla od oči, da so izpregledale utolažene, od src, da so se vzdramila, še ihtéč, v jutro in upanje.

O Bog, da bi že tudi meni, da bi tudi nam, v sramoti, bolesti in strahu tavajočim, da bi nam vsem že bila ura tretja! —

X. Ranjenci.

Ob večerni zarji, v prijetnem spomladanskem hladu, je vedrila na vrtu za bolnišnico družba ranjencev. Nekateri so sedeli na klopeh pod drevjem, ki je bilo še golo in premraženo in je komaj poganjalo popje, drugi so se izprehajali med gredami, stali v gručah in na pesku in kramljali veselo. Ta je imel ovito glavo, oni je nosil roko v prevezi, šepal sključen ob palici, vsi pa so že zaupljivo gledali zdravju v gorko lice in so bili dobre volje. S prağa sem se oziral po vrtu na to in na ono stran, da bi kje ugledal ljubi obraz prijatelja, ki sem ga iskal že dolgo; ni ga bilo. Ali ko sem se oziral, se je pripetilo mojim očem nekaj tako čudnega, kar se primeri včasih edinole v sanjah; sanjalo pa se mi ni; bdeč sem stal ob svetlem, jasnem večeru na prağu tega prostranega vrta, in kar sem videl, je bilo tako resnično in telesno, da bi bil lahko s prstom otipal. Ugledal sem namreč ves osupel, da nosijo ranjenci prozorne bluze in pod temi prav take srajce. Prozorna pa je bila tudi koža, tako da je bilo srce popolnoma razodeto in golo. Spreletel me je prav poseben občutek, otroškemu sramu podoben; rad bi bil obrnil glavo v stran, rad bi bil šel, pa se mi nikakor ni dalo; strmél sem zamaknjen tja, od srca do srca. Tedaj sem videl, da nobeno teh src ni bilo zdravo, vsa so bila ranjena in razbolela. Nekatero je imelo široko in globoko rano, presekanó je bilo kar na dvoje in je kazalo očitno vse hrame črnih bolečin, kakor da bi se bili porušili zidovi hiše in bi se nastežaj odprle skrite izbe, polne grozot in bridkosti. Tam je bilo mlado srce, ranjeno samo narahlo, toda ranjeno za zmerom; prav na sredi se je bila strdila drobna kaplja krvi in je bila črni solzi podobna. Mnogim se ni poznala nazunaj nikakšna rana; le čudno zgrbljena so bila, izžeta in ohlapna, in koža ni bila živo-

rdeča, temveč motna, zamazano modrikasta, kakor da se je bila kri zasírla v njih. Tudi njih je bilo nekaj, ki so nosila en sam madež, zamolklo pego, nagnusnemu pljunku enako, ki se je bil vtisnil tja na vekomaj, kakor v kamen. S takimi srci so hodili ranjenci po vrtu, sedeli na klopeh, razgovarjali se glasno in prijazno, smejali se celó, in nikogar ni bilo sram, kakor da bi drug drugemu ne videl skozi prozorno bluzo. Ali so bile njih oči res ustvarjene drugače od mojih, ali pa so bili kakor vsi bolniki, da ne vidijo rane svojega bližnjega in se ne zmenijo zanjo. Od tam nekod, iz gruče obvezanih ranjencev, se je oglasila pesem.

»Oj ta soldaški boben...«

Otožno melodijo so spremenili v prešerno poskočnico, peli so neubrano in tolkli takt z nogami v pesek. V glasovih ni bilo nikakšne bridkosti, ne spomina vzdihá, obrazi, tudi tisti, ki so bili obvezani preko očesa, so bili veseli, skoraj razposajeni; kdor bi bil šel zunaj mimo plota, bi se mu zdelo, da posluša pesem z vrta krčme, ne bolnišnice. Jaz pa sem videl, kako so se pod bluzami vila in krčila izsušena, splahnela srca, kako je tista drobna črna solza na mladem srcu nenadoma zardela in se orosila, kako je iz tiste nastežaj odprte rane kapalo v taktu, kakor je velevala pesem, in kako se je nagnusni madež sam spremenil v široko rano, tako živo, kakor da je bila zadana šele sinoči. Ves presunjen od žalosti sem se obrnil stran ter stopil na cesto.

Na cesti je bil že mrak, tisti pusti, megleni, dušéči, ki ne rosi mehko in mило z neba, temveč puhtí težko iz močvirja. Srečaval sem ljudi; ali gledal sem v tla, nisem se ozrl nikamor, ne pozdravil nikogar, ker sem se v svoji blodnji bal prozornih sukenj ter ranjenih, izžetih, oskrunjenih src pod njimi. Hitel sem po bližnjicah, da sem prej prišel do svoje samote.

Ali ko sem prižgal svetilko ter se ozrl po izbi, sem občutil strahoma, da nisem sam. Gole stene so gledale name, so govorile z menoj; pogled je bil tih in žalosten, zamolkle so bile besede, mukoma iztisnjene izpod bolesti. Tista ranjena srca, uboga, izžeta, so me spremljala ves čas po cesti, nazadnje so se zaprla z menoj v to mojo samotno izbo in so mi bila tako blizu, da sem slišal razločno njih težko, bolno dihanje, razumel njih šepetanje — tako šepečejo umirajoči, ko so jim ustnice že trde in razpokane; razume jih le oni, ki je sam že gledal smrt.

Kadar se prikaže pred mojimi očmi groza dneva v vsej svoji goloti, napravim kakor prestra-

šen otrok: zatisnem oči z dlanmi in si mislim, da je onstran dlani spomladansko solnce, veselje in blagor. Zatisnil sem oči: »Pridi, mladost, ti daljna, svetla, vrni se! Solnčni dnevi iz davnine, rosíte mi svojo čisto zarjo, ure nedolžne, jasne, dajte mi tolažbe v tej sili!«

Prišla je mladost, kakor sem jo poklical, prišli so dnevi ljubezni in nekaljenega veselja, prišle ure brez zlega. Živa bitja, mlada dekleta, ki so mnogokdaj, kadar mi je bilo tesno in samotno pri duši, hodila k meni v vás, belo oblečena, s cvetjem ovenčana, smeh in radost na licih, in so mi prepevala pesmi o časih, ki so bili in ostanejo na vekomaj. — Družice, kdo vas je ranil, kdo vas je žalil? — Prišle so ubogljive, prijazne, ali spoznal sem jih komaj. Počasen, truden, omahujoč je bil njih korak, nič več lahkotni korak mladosti; ozka in usehla so bila lica, ne smeja, ne radosti ni bilo na njih; oči, te dobrotne, so poskušale, da bi se smehljale meni v tolažbo, ali ni se jim dalo; in židani šolni in belo oblačilo in cvetje v laseh, vse je bilo kakor neprimerna predpustna šala, kakor svatba nadložnega starca. — Kdo vas je ranil, kdo vas je žalil, vé hčerke mojega srca? — Poglej se sam: tudi ti nosiš prozorno suknjo in pod to suknjo ranjeno, izžeto, omadeževano srce, ki nikoli več ne bo zdravo, nikoli več čisto, veselo brez zlega!

Zakaj, o gorjé: za to črno rano ni bolnišnice in ne zdravnika na svetu! —

XI. V poletnem solncu.

Tovariš moj izza ranih let, otrok mojega trpljenja, vstani iz groba, kličem te! —

Komaj sem ga poklical, je stal pred menoj, ves kakor je bil pred dvajsetimi leti, pol človek, pol senca; telo sključeno, prezgodaj utrujeno, kakor da nikoli mlado ni bilo; obraz bolan in vel, oči globoke, nemiren plamen, ki ga je kvišku zagнал in v globočino potisnil vsak rahel dih. Mnogo je takrat hodilo takih ljudi in takih senc po naših krajih; nekateri so živeli pravo, resnično telesno življenje, če se nestalnemu tavanju po megli, mrazu in mraku pravi življenje; večjidel pa so bili le blodne prikazni, le sanje splašenih src. Vsi, ljudje in sence, so poginili kmalu, izgubili se bogvekam, ugasnili kakor sveče pod jutro; grobovi so pozabljeni, imena domalega, toliko da je ostal spomin. —

Dvajset let si mirno počival, tovariš, in prav je bilo! Kakor bežen somrak si bil med dvema zarjama, ne včera, ne danes, ne jutri; bil si most — popotnik stopi na drugi breg in se ne zmeni

več za most, vseeno mu je, če ostane, ali če razpade. Prav je, da si počival! Zdaj, tovariš, pa pojdi z menoj, čudo prečudno boš videl! Strah te je ljudi? Nič! Nič se ne boj, da nosiš preveč očitno na dlani blede malodušnost svojega srca! Da ti prejasno sije iz oči bridkost in sram vojščaka, ki meča nima, da bi udaril... in ki ne vé, kam bi udaril, če bi meč imel! Da je na tvojem razbolelem obrazu prehudo razgaljena tvoja najtišja, najčistejša, tvoja edina ljubezen, tako da kaže svetu nagnusne pljunke na svojem svetem licu! Nič se ne boj! Izprehodiva se, čudo prečudno boš videl! Ker zdaj, tovariš, je napočil tvoj čas; zdaj, somrak, si se nagnil v svojo pravo zarjo, si se vtelesil v njej! — Ozri se na desno... poslušaj na levo! — Ali se ti ne zdi, da gledaš váse? Da se razodeva skrivnost tvojega trpljenja neprikrita na tisočerihih licih? Da iz tisočerihih oči sije brez sramu tista bolna, v lastno svojo nemoč grizeča malodušnost, ki je bila tvoj madež in tvoje znamenje? Kako izžeta, betežna so telesa, kakor od težkih bremen utrujena, celó telesa nedoraslih otrok! Pogled se umika plah, glava klone, korak trepeče in omahuje. Od blizu jih poglej — to niso sence! Nagni se — čuješ njih glas? Komaj razumljivo, zamolklo, plaho mrmranje, kakor iz grobov; bolest, ki si ne upa razločno iz grla do ust, zato ker je ni človeške besede, ki bi jo naglas oznanila. »O mati... o domovina!« — Kam so se bili namerili vsi hkrati, nemirni, še v svoji utrujenosti nevzdržni? Tod ne drži pot nikamor, ne ceste, ne stezé ni! Kam? »Le poti... poti!« Samo iz te noči, iz te bolesti, iz dvoma in malodušnosti... kamorkoli! Ali poznaš to melodijo, tovariš? Napotiva se še midva, kamor nama gode ta slepi godec! —

Na nebu je zaplamenelo poletno solnce v svoji mogočnosti. Zrak odmeva od pesmi njegovih žarkov, je do vrha poln njegove zlate gloriije. Toliko, da ta gloriija ni popila dvoje senc, ki sta se bili ponevedoma utrnili izpod noči in blodita izgubljeni tod in ondod. Prozorno telo se nestalno topi in ziblje, tenke noge se komaj dotikajo tal. —

Ozri se naokoli, tovariš moj blodni, po tej lepoti, ki ji na svetu ni enake... za naju ne, ker najino srce jo je ovenčalo! Kamorkoli se ozreš... na planine tam, ki so v solncu bela solnca, na gozdove pod njimi, ki spé, od luči omamljeni, in še v sanjah natihem prepevajo, na te holme, ki se vrsté v zelenem vencu, sama sveta božja pota, na polja, od nebes blagoslovljena, v devetkratnem izobilju v nebesa vriskajoča, na loke in senožeti, na vasi, ki jih komaj razločiš od samih migljajočih